

LỊCH SỬ 10 – TUẦN 4,5

CHƯƠNG II: XÃ HỘI CỔ ĐẠI

BÀI 3: CÁC QUỐC GIA CỔ ĐẠI PHƯƠNG ĐÔNG

- Thời gian: Khoảng 3500 – 2000 năm TCN.
- Không gian: được hình thành tại lưu vực các con sông lớn (*Hoàng Hà, Trường Giang, sông Ấn, sông Hằng, sông Nile...*)

1. Điều kiện tự nhiên và sự phát triển kinh tế:

a. Điều kiện tự nhiên:

- Thuận lợi: đất phù sa màu mỡ, gần nguồn nước tưới, di chuyển đường sông...
- Khó khăn: thiên tai, dịch bệnh → đe dọa người dân.

b. Sự phát triển kinh tế:

- Chủ yếu làm nghề nông kết hợp với chăn nuôi gia súc, làm gốm, dệt vải...
- Biết quan tâm xây dựng thủy lợi và trị thủy: đắp đê ngăn lũ, nạo vét kênh mương...
- Có sự trao đổi hàng hóa từ vùng này sang vùng khác.

2. Sự hình thành các quốc gia cổ đại:

- Cơ sở hình thành:
 - ✓ Sự xuất hiện của tư hữu xuất hiện làm cho xã hội phân hóa giai cấp.
 - ✓ Nhu cầu thủy lợi và chống ngoại xâm (cần đến nhiều người).
- Vào khoảng thiên niên kỷ thứ IV-III TCN, xuất hiện các nhà nước cổ đại đầu tiên như: *Ai Cập, Lưỡng Hà, Ấn Độ, Trung Quốc...*

3. Xã hội cổ đại phương Đông:

- Do nhu cầu trị thủy nên hình thành các *công xã nông thôn* - là đơn vị xã hội thời cổ đại phương Đông.
- Xã hội gồm 3 tầng lớp:
 - ✓ **Quý tộc:** gồm: quan lại, địa chủ, tăng lữ, thủ lĩnh quân sự → đặc quyền đặc lợi, sống nhờ bổng lộc nhà nước, bóc lột nhân dân.
 - ✓ **Nông dân công xã:** chiếm số đông trong xã hội, là lực lượng sản xuất chính, nộp thuế cho nhà nước và làm nghĩa vụ khác.
 - ✓ **Nô lệ:** thân phận thấp hèn nhất (*gồm: tù binh chiến tranh, dân nghèo bị bắt trừ nợ, tù nhân...*). Họ làm việc nặng nhọc, hầu hạ quý tộc.

4. Chế độ chuyên chế cổ đại:

- Nhà nước được hình thành từ liên minh bộ lạc do nhu cầu trị thủy và thủy lợi → Quyền lực tập trung trong tay nhà vua (*vua chuyên chế*).
- Chức năng của nhà nước: điều hành và quản lý xã hội.
- Cơ cấu nhà nước mang tính tập quyền cao:
 - ✓ Vua: nắm quyền lực tuyệt đối. (*Ai Cập: Pharaon, Lưỡng Hà: Ensin, Trung Hoa: Thiên Tử...*).
 - ✓ Quan lại: giúp việc cho vua, bóc lột nhân dân, mang tính quan liêu cao.

5. Văn hóa cổ đại phương Đông:

a. Lịch pháp và thiên văn:

- Ra đời sớm nhất và gắn với sản xuất nông nghiệp (tính mùa vụ gieo trồng).

- Việc tính lịch chỉ đúng tương đối (*dựa vào chu kì mặt trời, mặt trăng, con nước...*) và gắn với việc gieo trồng (*một năm có 365 ngày chia làm 12 tháng, mỗi ngày có 24 giờ...*).

b. Chữ viết:

- Thời gian ra đời: khoảng 4000 năm TCN.
- Mục đích: ghi chép và lưu giữ những kinh nghiệm sản xuất và đời sống.
- Dạng chữ: chữ tượng hình, tượng ý, tượng thanh.
- Chất liệu viết: giấy papyrus, đá, đất sét; thẻ tre; xương thú; lụa...
- * Ý nghĩa: là phát minh quan trọng nhất, giúp ta hiểu về thế giới cổ đại.

c. Toán học:

- Nguyên nhân ra đời: do nhu cầu đo đạc, tính toán lại ruộng đất sau ngập nước, xây dựng các công trình lớn.
- Thành tựu: Các công thức đơn giản về hình học, các bài toán đơn giản về số học.
 - ✓ Người Ai Cập giỏi về hình học, tính được $\pi \approx 3,16$; các công thức hình học.
 - ✓ Người Lưỡng Hà giỏi về số học.
 - ✓ Người Ấn Độ tìm ra số 0, và các chữ số...
- * Ý nghĩa: phục vụ nhu cầu lúc bấy giờ và tạo nền tảng cho toán học sau này.

d. Kiến trúc:

- Phát triển phong phú, mang tính nghệ thuật cao.
- Các công trình tiêu biểu:
 - ✓ Ai Cập: Kim tự tháp.
 - ✓ Lưỡng Hà: vườn treo Babilon, cổng Asota (không còn nữa).
 - ✓ Ấn Độ: cột Asôca
- ➔ Thể hiện vương quyền và sức sáng tạo tuyệt vời của con người cổ đại.

CÂU HỎI ÔN TẬP

1. Tại sao xã hội có giai cấp và nhà nước lại phát triển sớm ở lưu vực các con sông lớn thuộc châu Á và châu Phi? Hãy nêu các ngành kinh tế chính ở khu vực này.
2. Các quốc gia cổ đại phương Đông được hình thành ở đâu và từ bao giờ?
3. Xã hội cổ đại phương Đông bao gồm những tầng lớp nào? Hãy trình bày vai trò của nông dân công xã trong xã hội cổ đại phương Đông.
4. Ở các nước phương Đông, vua có những quyền gì?
5. Tại sao gọi chế độ nhà nước phương Đông là chế độ chuyên chế cổ đại?
6. Cư dân phương Đông thời cổ đại đã có những đóng góp gì về mặt văn hóa cho nhân loại?
7. Trong các thành tựu văn hóa phương Đông, thành tựu nào có ý nghĩa lớn nhất đối với nền văn minh loài người? Vì sao?